

БОГДАН ЛЕПКИЙ У РЕЦЕПЦІЇ УЛАСА САМЧУКА

О. В. Василишин,
кандидат філологічних наук, доцент,
Р.О. Дубровський,
кандидат філологічних наук, старший викладач
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса
Шевченка (УКРАЇНА)

ABSTRACT

У статті зроблено спроби висвітлити мало вивчене на сьогодні питання рецепції Лепкого у творчій спадщині видатного українського письменника Уласа Самчука. Класика Б. Лепкого залишила помітний слід у творчому й духовному розвитку письменника та знайшла свій інтертекстуальний вияв у його творах.

Ключові слова: рецепція, дискурс, текст, мемуарна творчість, еміграція.

В статье сделаны попытки осветить мало изученный на сегодня вопрос рецепции Лепкого в творческом наследии выдающегося украинского писателя Уласа Самчука. Классика Лепкого оставила заметный след в творческом и духовном развитии писателя и нашла свое интертекстуальное выражение в его произведениях.

Ключевые слова: рецепция, дискурс, текст, мемуарная творчество, эмиграция.

W artykule dokonano próby naświetlenia mało znanej dziś kwestii recepcji Łepkiego w twórczej spuściźnie wybitnego ukraińskiego pisarza Ułasa Samczuka. Dorobek B. Лепкого pozostawił znaczący ślad w twórczym i duchowym rozwoju pisarza i znalazł swój wyraz intertekstualny w jego twórczości.

Słowa kluczowe: recepcja, dyskurs, tekst, kreatywność memuarystyczna, emigracja.

The article attempts to highlight the problem of the reception of Lepky in the creative heritage of outstanding Ukrainian writer U. Samchuk. Lepky's classics has made an outstanding impact upon the creative and spiritual development of writers and found its intertextual expression in his works.

Key words: reception, discourse, text, literary works, emigration.

Богдан Лепкий і Улас Самчук — видатні постаті у полікультурному просторі. Вони належать до тих видатних представників української літератури, твори яких ще довго залишаться знаковою подією політичного, культурного та мистецького життя. Про літературно-критичну діяльність Уласа Самчука найґрунтовніше написав професор Мойсей Гон (Рівне), зусиллями якого вперше в Україні видано збірник літературно-критичних статей, доповідей, інтерв'ю Уласа Самчука, що дає можливість пізнати ще одну яскраву грань його різнобічного таланту.

Про значення Лепкого у творчому зростанні Уласа Самчука наголошують у літературознавчих дослідженнях Г. Чернихівський, О. Веретюк, І. Руснак, Марія Білоус-Герасевич та ін.

Улас Самчук не створив об'ємних праць з історико-літературних проблем, але його статті, виступи, доповіді, рецензії, інтерв'ю, есе, листи уможливають повніше й глибше осмислити постаті не тільки відомих українських письменників (як в діаспорі, так і на материковій Україні), а й всесвітньо відомих майстрів художнього слова.

Мета даної статті — з'ясувати вплив на художню свідомість У. Самчука духовного потенціалу славетного Лепкого.

Прискіпливий дослідник неминує зверне увагу на той факт, що прагнення стати європейцем в широкому значенні цього слова якраз і характерне для осмислення творчих доль обох українських письменників. На думку О. Веретюк, саме Польща свого часу прийняла цього «мирного посланця» українського народу в еміграції. Адже «Лепкий у цей складний час у взаємовідносинах поляків і українців підпорядковує свою педагогічну, громадську й творчу діяльність суспільно-політичним завданням — ліквідації ворожого ставлення один до одного. Методи Лепкого у цій роботі: популяризація української літератури в Польщі, а польської — в Україні, елементи наголошення у письменницькій науковій творчості на тих моментах історії, коли взаємовідносини між народами служили на благо обидвох» [1, с.100-101].

За яких обставин відбулося перше знайомство Уласа Самчука з Богданом Лепким, дізнаємося із спогадів «На білому коні»: «У Кракові перебували двоє старих ветеранів нашої, вже класичної літератури — Катря Гриневичева і Богдан Лепкий. Це не емігранти і не люди кон'юнктури, як ми, це старі законні громадяни цього древнього міста Ягеллонів. Відвідати їх було для мене особливою процедурою. Я, хоча на генерацію від них молодший, що належав до того покоління людей і письменників, для яких старші люди мали вартість не лише як люди творчості, але й певної родової, традиційної чи історичної сили і приваби» [2, с. 34]. У цій частині нотатків він свідомо зізнається, що Богдана Лепкого, як і Катрю Гриневичеву «шанував за їх безпосередній з'язок з епохою Івана Франка, за їх труд чесний, за їх шляхетну поставу і взагалі за їх духовну силу великого засягу» [2, с. 34].

В якій мірі готувався Улас Самчук до першої зустрічі, засвідчують його справді «барвисті, радісні, оптимістичні» враження про К. Гриневичеву, чого не можна сказати і ще про одну візиту у автора монументальної трилогії «Мазепа» та коротенького вірша «Чуєш, брате мій», що під його слова і мелодію за празьких часів ми проводили всіх наших друзів на вічний спокій, що був нашим похоронним маршем» [2, с. 34].

У цій частині його суджень помітне вже глибоке студіювання Самчуком творів, «насичених лірикою, смутком, тугою, щирістю і патріотизмом». Навіть у тих коротких і доволі лаконічних штрихах вчувається Самчукове захоплення цією непересічною творчою особистістю: «Богдан Лепкий, Професор (написано з великої літери не випадково. — О. В., Р. Д.), поет, письменник, вчений, посол, промовець. Аристократ виглядом і душею. Останній могікан людей цього роду культури, стилю і форми» [2, с. 35].

Далі автор деталізує побутові деталі краківського помешкання Лепкого, акцентуючи на тому, що воно було не тільки «завалене книгами», але й різними антикварними речами. І тут вже робить своєрідне плавне порівняння: «Контраст до пані Катрі: ніякого захоплення, ніякої патетики. Тихий, повільний, спокійний. До всього — хворий на шлунок. При моєму вході він лежав на канапі, я просив його не вставати, але він встав.

— Радий вас бачити, бо я про Вас багато чув... А ось, видите — хворію. Перепрошую за непорядок! — сказав він на привітання» [2, с. 35].

Автор «Волині» вибачився за те що потурбував, але вже дуже хотілося йому «пізнати і бачити» цього достойника. І Самчук далі додає: «Він це розуміє, бо сам був колись цікавий. Це вже теперішня молодь не вважає нас, старих, за щось вартісне, казав він. Мені було ніяково затриматися, і тому моя візита не тривала довго. Він мав утомлений вигляд, і йому, видно, було тяжко говорити... На прощання він дякував за відвідини, просив ще заходити і знову вибачався, що так спалося. Я побажав йому видужання і пішов. Приємно, що міг за життя бачити цю людину. Тоді ще не думалося, що це буде востаннє, бо трохи пізніше, цього самого року, прийшла сумна звістка, що цього шляхетного поета не стало між живими» [2, с. 36]. Ця коротка літературна силуетка наочно увиразнює не тільки деталі й штрихи першої й останньої зустрічі двох великих українців, й свідчить про обопільний інтерес один до одного як посередників полікультурного простору. Топос Кракова для української культурно-політичної незалежної еліти виявився суттєвим і визначальним: «У той час можна було говорити не лише про Краків польський, — згадує Самчук. — Тут перебувала добра половина українського Львова, плюс порядна частина Праги, Берліну, Варшави і багатьох інших провінцій нашої безмежної емігрантської держави» [3, с. 35].

На превеликий жаль, упродовж багатьох тисячоліть імена Б.Лепкого та У.Самчука замовчувались в Радянській Україні, а їхні твори були вилучені з літературного процесу. І тільки завдяки виданій і збереженій у діаспорі книзі мемуарів «На білому коні» можна дізнатися про зустріч цих велетнів української літератури.

За слушним зауваженням Оксани Веретюк, «мирний посланець» українського народу в Польщі, Лепкий у цей складний у взаємовідносинах поляків та українців період підпорядковує свою педагогічну, громадську і творчу діяльність суспільно-політичним завданням — ліквідації ворожого ставлення народів один до одного» [5, с. 37].

Оскільки Краків став на той час центром національно-визвольного руху, то українська культурно-політична незалежницька еліта, до якої належали Б. Лепкий, К. Гриневичева, Р. Купчинський, О. Штуль та ін., максимально використовувала можливості Українського видавництва, друкуючи на сторінках різних видань свої твори. Тож поява у них творів як У. Самчука, так і Б. Лепкого уможливила факт їхнього творчого зростання та поступу.

У своїй статті «Про прозу взагалі і прозу зокрема (До проблеми нашої літературної прози)» Улас Самчук, на думку Романа Гром'яка, доволі фахово підійшов до аналізу української прози, називаючи серед двадцяти українських прозаїків також ім'я Богдана Лепкого. Напевно, немає твору в У. Самчука, в якому б він не звертався до проблеми історичної пам'яті, маючи за приклад найкращі зразки художнього переосмислення історичного минулого — твори Б. Лепкого («Мазепа»: «Мотря», «Не вбивай», «Батурин», «Полтава»; «Крутіж»). Така оцінка була спричинена тим, що ще у молоді літа він майже повністю перечитав українську класику, не минаючи і Б. Лепкого. У мемуарах «Планета Ді-Пі» уже вдруге згадує У. Самчук цього «мирного посланця» в сумну й прикру хвилину відходу в потойбіччя «видатної письменниці Катрі Гриневичевої», ставлячи її в один ряд із видатними письменниками І. Франком, В. Стефаником та Б. Лепким [3, с. 264].

Улас Самчук та Богдан Лепкий — уродженці Тернопільщини. Уже цей факт дає підстави твердити про пасіонарність наших теренів, на яких зросло не одне покоління творчих особистостей, які брали за повчальний приклад самовідданого служіння слову саме ці знакові постаті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веретюк О. Українське літературне життя у міжвоєнній Польщі (Видання. Постаті. Українсько-польські літературні контакти): навчальний посібник. — Тернопіль: 2-е вид, 2001. — С.100-101.
2. Самчук У. На білому коні. На коні вороному: Спомини і враження : У двох частинах. — Острог — Луцьк : Вид-во НаУОА, ПВД «Твердиня», 2007. — 424 с.
3. Самчук У. Плянета Ді-Пі : Нотатки й листи / Улас Самчук. — Вінніпег, 1979. — 355 с.
4. Самчук У. Роздуми про літературу. Збірник літературно-критичних статей / У. Самчук ; [упор., примітки, післямова М. Я. Гона]. — Рівне, 2005. — 103 с.
5. Weretiuk O. Kwestia rodowodu we współczesnej powieści ukraińskiej i polskiej (na przykładzie wybranych powieści) / O. Weretiuk // Przegląd humanistyczny. — 2002. — № 3. — S. 35-40.